

І. Козій,

кандидат юридичних наук,
керівник
Адвокатського бюро «Козій та партнери»

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Постановка проблеми. Громадські об'єднання відіграють важливу роль у всіх державних процесах. Особливої актуальності цей інститут набуває в умовах нових викликів та загроз, з якими зіштовхнувся наразі Україна. Відбувається своєрідна трансформація форм громадських об'єднань та їх участі у відносинах з іншими суб'єктами, з огляду на це постає актуальність у дослідженні сутнісно-змістових ознак поняття «громадське об'єднання».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим питанням інституту громадських об'єднань присвячені висновки, зроблені вченими в сфері адміністративного права, зокрема такими, як: В.Б. Авер'яновим, В.М. Бевзенко, Н.І. Білак, Ю.П. Битяком, О.М. Ващук, Н.П. Гаєвою, Н.О. Давидова, М.В. Ковалів, В.К. Колпаковим, М.В. Костівим, О.В. Кузьменком, С.В. Ківаловим, М.В. Менджул, Б.В. Чернявською та іншими.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання діяльності громадських об'єднань та особливостей їх видової приналежності потребують наукового осмислення.

Метою статті є дослідження наукових та теоретичних підходів до визначення поняття «громадське об'єднання», виокремлення сутнісно-змістових ознак.

Виклад основного матеріалу. Аналіз статті ст. 36 Конституції України дає змогу виокремити право громадянина України на свободу об'єднання у: 1) політичні партії, що сприяють формуванню і вираженню

політичної волі громадян, беруть участь у виборах; 2) громадські організації (зокрема, професійні спілки). Метою реалізації зазначеного права є: а) здійснення захисту своїх прав і свобод; б) задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів (за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей). Примушування до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмеження у правах за належністю чи неналежністю до політичних партій або громадських організацій забороняється [1].

Зазначене свідчить про конституційне розмежування громадських об'єднань, громадських організацій, політичних партій, релігійних організацій та професійних спілок як громадських організацій.

Правовий статус об'єднань громадян, тобто сукупність прав і обов'язків, що втілюються, знаходять своє відображення у правовідносинах, які виникають між об'єднаннями громадян і суб'єктами виконавчої влади, значною мірою визначається нормами адміністративного права.

На нормативному рівні встановлено, що громадське об'єднання є добровільним об'єднанням фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для цілей здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів [2].

Вказане визначення громадського об'єднання орієнтовано на те, що:

1) це об'єднання (тобто цілісне явище, що склалося на основі з'єднання, поєднання певних елементів [3]), учасниками якого можуть бути: а) фізичні особи (людина, яка наділена відповідним рівнем правосуб'єктності); б) юридичні особи приватного права (організація, створена на підставі установчих документів та, яка діє на підставі модельного статуту і зареєстрована в порядку, визначеному законом) [4];

2) це «громадське» об'єднання, що детермінує такі його характеристики: суб'єктний характер – участь виключно фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права; змістовний характер – участь в об'єднанні виключно на добровільній основі; функціональний характер – участь виключно для реалізації конкретних цілей: захист прав і свобод, задоволення суспільних інтересів (наприклад, економічних, соціальних, культурних, екологічних тощо).

Громадське об'єднання є первинним елементом будь-якої громадської організації, незалежно від її організаційно-правової форми утворення та мети діяльності. Тобто поняття «громадська організація» вужче, ніж «громадське об'єднання». Аналогічна точка зору обґрунтовується при дослідженні ознак громадських об'єднань різного спрямування. Наприклад, Н.П. Гаєвою вказується, що «громадське об'єднання» – це узагальнюючий термін [5], Б.В. Чернявською розрізняється на цій основі поняття «громадське об'єднання» та поняття «політичні партії» [6].

Єдиного значення для будь-якого громадського об'єднання мають принципи діяльності цих інститутів громадянського суспільства, а саме: добровільності, самоврядності, вільного вибору території діяльності, рівності перед законом, відсутності майнового інтересу їх членів, прозорості, відкритості та публічності [2]. Їх сутнісне значення наступне:

– добровільність означає правомочність особи виключно на вільну участь або неучасть у громадському об'єднанні, у тому числі в його утворенні, вступі в таке об'єднання або припиненні членства в ньому;

– самоврядність означає правомочність членів громадського об'єднання самостійно здійснювати управління діяльністю громадського об'єднання відповідно до його мети, визначати напрями діяльності, а також невтручання органів державної влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в діяльність громадського об'єднання, крім випадків, визначених законодавством;

– вільний вибір території діяльності означає правомочність самостійно визначати територію своєї діяльності;

– рівність перед законом означає те, що громадські об'єднання є рівними у своїх правах та обов'язках;

– відсутність майнового інтересу означає те, що члени громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання та не відповідають за його зобов'язаннями;

– прозорість та відкритість передбачає право всіх членів громадського об'єднання мати вільний доступ до інформації про його діяльність, у тому числі про прийняті громадським об'єднанням рішення та здійснені заходи, а також обов'язок громадського об'єднання забезпечувати такий доступ;

– публічність означає, що громадські об'єднання інформують громадськість про свої мету та діяльність [7].

Водночас Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572 дає змогу класифікувати громадські об'єднання на наступні види:

1) за організаційно-правовою формою на: а) громадські організації (засновники та члени (учасники) фізичні особи); б) громадські спілки (засновники є юридичні особи приватного права, а члени (учасники) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи);

2) за статусним критерієм: а) зі статусом юридичної особи (непідприємницьке товариство, основною метою якого не є одержання прибутку); б) без статусу юридичної особи. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи [2].

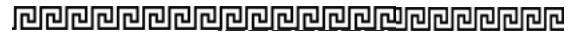
З позиції права, громадські об'єднання є окремим суб'єктом права та можливим учасником суспільних відносин, які регулюються нормами адміністративного права. Наявні доктринальні підходи до градації суб'єктів адміністративного права, зводяться до того, що громадські об'єднання є: колективними суб'єктами, які тією чи іншою мірою наділені правами і обов'язками адміністративно-правового характеру[8]; окремими та самостійними суб'єктами з специфічним видом діяльності та відповідним правовим статусом [9]; окремими та самостійними суб'єктами, що наділені конкретними правомочностями[10]; об'єднаннями людей, які мають право вступати у публічно-правові відносини (характерною ознакою суб'єктів даної групи є те, що у публічно-правових відносинах вони реалізують лише суб'єктивні права з метою задоволення власних інтересів)[11].

Таким чином, громадські об'єднання незалежно від організаційно-правової форми утворення є суб'єктом адміністративного права, а вказівка на організаційно-правову форму визначає межі їх правосуб'єктності, права та обов'язки, відповідальності.

Висновки. В результаті проведеного дослідження обґрунтовано, що правовий статус об'єднань громадян, тобто сукупність прав і обов'язків, що втілюються, знаходять своє відображення у правовідносинах, які виникають між об'єднаннями громадян і суб'єктами виконавчої влади, значною мірою визначається нормами адміністративного права. Наведено визначення поняття «громадське об'єднання», яке закріплено на нормативному рівні, орієнтовано на те, що: 1) це об'єднання (тобто цілісне

явище, що склалося на основі з'єднання, поєднання певних елементів, учасниками якого можуть бути: а) фізичні особи (людина, яка наділена відповідним рівнем правосуб'єктності); б) юридичні особи приватного права (організація, створена на підставі установчих документів та, яка діє на підставі модельного статуту і зареєстрована в порядку, визначеному законом); 2) це «громадське» об'єднання, що детермінує такі його характеристики: суб'єктний характер – участь виключно фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права; змістовний характер – участь в об'єднанні виключно на добровільній основі; функціональний характер – участь виключно для реалізації конкретних цілей: захист прав і свобод, задоволення суспільних інтересів (наприклад, економічних, соціальних, культурних, екологічних тощо).

Статтю присвячено висвітленню питань, пов'язаних із встановленням особливостей функціонування інституту громадських об'єднань в Україні з врахуванням виокремлення їх видів, спільних та відмінних ознак, а також засад участі у відносинах публічно-адміністративного порядку. Обґрунтовано, що визначення поняття «громадського об'єднання» орієнтовано на те, що: 1) це об'єднання (тобто цілісне явище, що склалося на основі з'єднання, поєднання певних елементів), учасниками якого можуть бути: а) фізичні особи; б) юридичні особи приватного права; 2) це «громадське» об'єднання, що детермінує такі його характеристики: суб'єктний характер – участь виключно фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права; змістовний характер – участь в об'єднанні виключно на добровільній основі; функціональний характер – участь виключно для реалізації конкретних цілей: захист прав і свобод,

задоволення суспільних інтересів (наприклад, економічних, соціальних, культурних, екологічних тощо).

Звернуто увагу на конституційне розмежування громадських об'єднань, громадських організацій, політичних партій, релігійних організацій та професійних спілок як громадських організацій.

Відмічено, що єдиного значення для будь-якого громадського об'єднання мають принципи діяльності інституту громадянського суспільства, а саме: добровільності, самоврядності, вільного вибору території діяльності, рівності перед законом, відсутності майнового інтересу їх членів, прозорості, відкритості та публічності. Охарактеризовано кожен із наведених принципів.

Доведено, що громадські об'єднання незалежно від організаційно-правової форми утворення є суб'єктом адміністративного права, а вказівка на організаційно-правову форму визначає межі їх правосуб'єктності, права та обов'язки, відповідальність.

Ключові слова: громадське об'єднання, громадська організація, юридична особа, релігійні організації, політичні партії.

Kozii I. Concepts and signs of public associations

The article is devoted to the coverage of issues related to establishing the peculiarities of the functioning of the institute of public associations in Ukraine, taking into account the identification of their types, common and distinctive features, as well as the principles of participation in public-administrative relations. It is substantiated that the definition of the concept of «public association» is focused on the fact that: 1) it is an association (i.e. a holistic phenomenon formed on the basis of a connection, a combination of certain

elements), the participants of which can be: a) natural persons ; b) legal entities under private law; 2) it is a «public» association, which determines its following characteristics: subject nature – participation of only natural persons and/or legal entities under private law; meaningful nature – participation in the association is exclusively voluntary; functional nature – participation exclusively for the realization of specific goals: protection of rights and freedoms, satisfaction of public interests (for example, economic, social, cultural, environmental, etc.).

Attention is paid to the constitutional distinction of public associations, public organizations, political parties, religious organizations and professional unions as public organizations.

It was noted that the principles of civil society institute activity are of the only importance for any public association, namely: voluntariness, self-government, free choice of the territory of activity, equality before the law, lack of property interest of their members, transparency, openness and publicity. Each of the above principles is characterized.

It has been proven that public associations, regardless of the organizational and legal form of the entity, are subjects of administrative law, and the indication of the organizational and legal form determines the limits of their legal personality, rights and obligations, and responsibility.

Key words: public association, public organization, legal entity, religious organizations, political parties.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

3. Академічний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/ob.jednannja>.

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15?find=1&text=%D1%84%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96+%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8#w1_1

5. Гаєва Н.П. Об'єднання громадян – суб'єкти конституційно-правових відносин. Часопис Київського університету права. 2007. № 3. С. 63–68.

6. Чернявська Б.В. Юридичні дефекти у правовому забезпеченні реалізації права на свободу об'єднання у громадські організації в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Вип. 3 (28). Том 2. С. 123–128.

7. Ващук О.М. Конституційно – правовий статус громадських організацій України. Держава і право. 2003. № 22. С.320-326.

8. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 1. Загальна частина / [ред. колегія: В. Б. Аверьянов (голова) та ін]. К. : Юрид. думка, 2007. 592 с. С. 192.

9. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 1999. 736 с. С. 101.

10. Костів М.В. Адміністративна правосуб'єктність юридичних осіб: теоретичні та практичні аспекти : монографія. Л. : ПП Лукащук В.С., 2006. 152 с. С. 31.

11. Бевзенко В.М. Особливості правового статусу суб'єктів владних повноважень в адміністративному процесі. Вісник господарського судочинства. 2007. № 4. С. 99–105.